

удосконалення кримінального законодавства та вироблення сталої слідчо-судової практики щодо вирішення спірних правових питань.

Використані джерела:

1. Вереша Р.В. Кваліфікаційні помилки. Вісник Академії адвокатури України. 2010. Число 1. С. 164-166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2010_1_32
2. Ус О.В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків: Право, 2018. 368 с.
3. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / за заг. ред В.В. Топчія; наук. ред. В.І. Антипова. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 896 с.
4. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації. Навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2006. 704 с.

Деркач В.Г.,
*кандидат юридичних наук,
викладач кафедри кримінального права
та кримінології Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ*

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Кримінальна відповідальність є дуже важливою та широкою за обсягом категорією, якою оперує Кримінальне законодавство (і Загальна, і Особлива її частини). Саме тому, вирішення питання щодо змісту, обсягу, актуальних проблем цієї категорії є чи не найвагомим для усієї галузі Кримінального права. Дефініція кримінальної відповідальності, на жаль, відсутня у чинному кримінальному законодавстві. Науковці ж мають дуже багато поглядів щодо даного визначення: одні стверджують, що кримінальна відповідальність – це юридичний обов'язок винної особи зазнати дії кримінального закону, а також осуд її вироком суду за вчинене кримінальне правопорушення; інші ж вважають, що кримінальна відповідальність – це ніщо інше, як реалізація санкції кримінально-правової норми, тобто прирівнюють цю категорію до покарання [1, с.22].

Кримінальну відповідальність прийнято поділяти на позитивну та негативну (ретроспективну). Для позитивної кримінальної відповідальності характерні такі ознаки: наявність кримінально-правових встановлень, що містяться в Кримінальному законодавстві та забороняють особі вчиняти певне діяння (дію чи бездіяльність) або дають право вчиняти певне діяння при конкретних обставинах (розбити скло для спасіння дитини від пожегу); обов'язок особи не порушувати норми поведінки, встановлені Кримінальним

кодексом, вести себе відповідно вимог цих норм. Негативною ж або ретроспективною кримінальною відповідальністю слід вважати обов'язок особи нести відповідальність у разі вчинення нею кримінального правопорушення та перетерпіти визначені законом заходи покарання. Вона виникає в момент вчинення особою кримінального правопорушення [2, с.102].

Під час ведення провадження підрозділами Міністерства внутрішніх справ виникла проблема щодо тлумачення положень частини 3 статті 80 Конституції України (Народні депутати не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані), а саме: необхідності скасування обраного раніше запобіжного заходу у вигляді взяття під варту особи до її обрання народним депутатом України. Причиною звернення є те, що чинним кримінальним та кримінально-процесуальним законодавством не визначено поняття «притягнення до кримінальної відповідальності», не встановлено моменту, з якого настає кримінальна відповідальність і з якого народним депутатам України гарантується недоторканність [3].

Окрім того, існує також поділ кримінальної відповідальності на потенційну та реальну. Потенційною є відповідальність, що визначається як санкція конкретної кримінально-правової норми, але ще не застосовується до конкретної справи, що розглядається. Реальною ж слід вважати відповідальність, яка фактично застосовується до конкретної особи за кримінальне правопорушення та яка проявляється у позбавленні або обмеженні певних прав та можливостей, або і без них. Я погоджуюсь із думкою В.М. Куца щодо пізнавальності та практичного значення цього поділу, на відміну від класифікації на позитивну і негативну, що не має раціональності. Потенційна відповідальність – це виключне право законодавця, реальна ж відповідальність – це сфера кримінально-юстиційної діяльності, що стосується категорії «індивідуалізація кримінальної відповідальності» [4, с.37-38].

Невід'ємною складовою категорії «кримінальна відповідальність» є її функції, які визначаються основними напрямками правового впливу на суспільні відносини. Вони мають особливість виникати у процесі вчинення кримінального правопорушення та посягати на систему соціальних цінностей. Основною метою функцій кримінальної відповідальності є здійснення кари, виправлення, профілактики і попередження, які створюють особливий правовий режим протидії кримінальним правопорушенням [5, 149-153].

Функції кримінальної відповідальності походять від функцій кримінального права, утворюючи при цьому більш виокремленні ознаки, що дають змогу забезпечувати досягнення власних, внутрішньогалузевих цілей. Основними функції кримінальної відповідальності: регулятивна (фіксація підстави кримінальної відповідальності в кримінально-правових нормах), превентивна (запобігання вчиненню нового кримінального правопорушення особою, що вже понесла кримінальну відповідальність (спеціальна превенція) та

попередження скоєння кримінальних правопорушень іншими особами (загальна превенція)), каральна (позбавлення особи, що несе кримінальну відповідальність, найрізноманітніших прав, благ, свобод тощо), відновлювальна (забезпечення гарантій із боку держави щодо захисту прав особи, яка є потерпілим, шляхом моральної та матеріальної компенсації із боку правопорушника), виховна (реалізація успішного виконання всіх інших функцій, які впливають на внутрішній світ особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, його моральну сферу, правосвідомість, цінності орієнтації) [6].

Таким чином, ми вважаємо, що є негативним фактором підтримання більшістю українців введення в практику ізоляції злочинців (тяжкі та особливо тяжкі злочини), які не будуть мати можливість отримати альтернативні види покарань; розширення арсеналу засобів кримінально-правового впливу на правопорушників, а також їх прагнення до повернення смертної кари. Ці статистичні данні підтверджує опитування шкалою «Інтелект» серед населення України. Це негативне явище показує, що на сучасному етапі розвитку кримінального права в Україні відсутня ефективність потенційної кримінальної відповідальності, метою якої є саме превенція, а також відновлювальна функція кримінальної відповідальності.

Отже, можна зробити висновок, що кримінальне право вимагає більшого акцентування на впровадження засад запобігання та профілактики кримінальних правопорушень. Шляхом реалізації потенційної кримінальної відповідальності та відновлювальної функції кримінальної відповідальності можна досягти зменшення випадків кримінальних правопорушень, збільшення фактів виправлення порушників/злочинців. Профілактичні бесіди, інформування населення та роз'яснення певних кримінально-правових норм, потенційної кримінальної відповідальності будуть нести лише позитивний вплив на реалізацію кримінального законодавства України.

Використані джерела:

1. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності / – Київ : Атіка, 2004. – 296 с. (дата звернення: 14.08.2022).
2. Борисов В.І., Тацій В.Я.. Актуальні проблеми кримінальної відповідальності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 10–11 жовт. 2013 р.: Право, 2013. – 848 с. (дата звернення: 14.08.2022).
3. Щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України: Рішення Конституційного Суду України від 27.10.1999. № 9-рп/99. Конституційний Суд. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-99> (дата звернення: 14.08.2022).
4. Навчальний посібник. Київ: Національна академія прокуратури України, 2013 – 322 с. (дата звернення: 14.08.2022).
5. Школа С.М. Кримінальна відповідальність: загальна характеристика та форми реалізації. Право і суспільство. 2016. № 6. С. 149-153. (дата звернення: 14.08.2022).
6. Богатирьов І., Савченко А.. Кримінальна відповідальність як сучасна проблема кримінального права України: наукова стаття / Підприємництво, господарство і право, 2016. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/02/27.pdf> (дата звернення: 14.08.2022).